

Justyna Franc-Dąbrowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PLYNNOŚĆ FINANSOWA W PRZEDSIĘBIORSTWACH ROLNICZYCH – SPECYFIKA CZY KLASYKA?¹

LIQUIDITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES – SPECIFICITY OR THE CLASSICS?

Słowa kluczowe: płynność finansowa, przedsiębiorstwa rolnicze

Key words: liquidity, agricultural enterprises

Abstrakt. Celem pracy było porównanie wyników badań dotyczących płynności finansowej, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw rolniczych, a także zweryfikowanie potrzeby jej liczenia. Stwierdzono, że wzorcowe wskaźniki płynności mogą stanowić punkt odniesienia w ocenie płynności. Ich wartości mają jednak znaczenie drugorzędne, a podstawowym wymogiem dla każdego przedsiębiorcy jest zdolność do „swobodnego” zakupu surowców do produkcji i terminowe regulowanie zobowiązań bieżących.

Wstęp

Liczne prace poświęcone problematyce płynności finansowej przedsiębiorstw funkcjonujących w różnych branżach skłaniają do refleksji. Pojawia się bowiem wątpliwość, czy prawdziwe są twierdzenia dotyczące rekomendowania stałych zakresów i poziomów wskaźników służących ocenie płynności. W wielu pracach można odnaleźć opinie, z których wynika, że zagadnienie to jest nie tylko trudnym, ale i niejednoznacznym problemem badawczym. Podjęto więc próbę zebrania wyników badań dotyczących płynności finansowej w przedsiębiorstwach, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw rolniczych.

Celem pracy było porównanie wyników badań dotyczących płynności finansowej przedsiębiorstw (ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw rolniczych), a także zweryfikowanie rekomendacji w zakresie wskaźników płynności finansowej znanych z literatury przedmiotu z zebranych wynikami badań.

Material i metodyka badań

Z punktu widzenia metodycznego ważne jest scharakteryzowanie pojęć używanych w opracowaniu, takich jak: przedsiębiorstwo rolnicze i gospodarstwo rolnicze. Przedsiębiorstwo rolnicze może być zdefiniowane jako taka jednostka gospodarcza, która jest wyodrębniona pod względem prawnym i ekonomicznym, a dodatkowo jej głównym celem jest produkcja i sprzedaż produktów rolnych² [www.biznes.pwn.pl]. Niestety, granica między przedsiębiorstwem a gospodarstwem jest płynna i trudno jednoznacznie te dwa pojęcia rozdzielić. Punktem odniesienia różnicującym te dwa podmioty może być gospodarstwo domowe rolnika i jego rodziny, którzy prowadzą działalność rolniczą. W pewnym uproszczeniu taka jednostka gospodarcza mogłaby zostać zdefiniowana jako gospodarstwo rolnicze. Za przedsiębiorstwo rolnicze można natomiast uznać taki podmiot, w którym istnieje wyraźny rozdział prowadzonej działalności gospodarczej od gospodarstwa domowego rolnika i jego rodziny³. Z kolei płynność finansowa definiowana jest jako zdolność do terminowego regulowania zobowiązań bieżących [Bień 2008].

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/03/B/HS4/05503.

² Inna definicja przyjęta jest do celów badań statystycznych statystyki publicznej GUS [www.stat.gov.pl].

³ Pamiętać należy, że tak przyjęte rozgraniczenie jest bardzo uproszczonym podejściem, gdyż funkcjonują gospodarstwa rolnicze o dużej skali działalności i mimo, że w tych wypadkach nie istnieje rozgraniczenie „firmy” od gospodarstwa domowego, bardziej przypominają one przedsiębiorstwa w potocznym rozumieniu.

W badaniach zastosowano następujące metody: analizy literatury przedmiotu, metodę porównań oraz opisową. Wyniki analiz przedstawiono w sposób opisowy.

Problematyka płynności finansowej w literaturze przedmiotu

Literatura finansowa dotycząca problematyki oceny płynności finansowej podmiotów gospodarczych jest bogata i wielowątkowa. Zawiera zarówno prace o charakterze metodycznym, jak i opracowania zawierające analizy sytuacji finansowej (w tym płynności) konkretnych podmiotów z różnych branż. Z przeglądu badań nad płynnością finansową wynika, że problematyka jest ważna, szczególnie w perspektywie praktycznych problemów funkcjonowania przedsiębiorstw i nie ma jednoznacznych rozstrzygnięć. Bieniasz i Gołaś [2006] podkreślają, że problematykę płynności trudno jest rozpatrywać w oderwaniu od mikroekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstw, które trudno odrywać od specyfiki branży, w której działają. Jednocześnie ważną informacją, która zwykle podawana jest w literaturze nt. płynności finansowej jest to, że wielkości wskaźników charakteryzujące dane przedsiębiorstwo należy – poza porównaniem z wielkościami normatywnymi – odnieść do specyficznych warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa [Sierpińska, Jachna 2004, Bień 2008, Zuba 2009]. Istnieje więc zgodność co do tego, że płynność powinna być rozpatrywana z perspektywy branży, a zatem specyfiki danego przedsiębiorstwa.

Jak wynika z przeglądu literatury, ważnym obszarem badania płynności finansowej w przedsiębiorstwach powinno być także podejście uwzględniające poglądy Keynesa wyrażone w teorii preferencji płynności, co w swoich pracach podkreślały Czyżkowska [2006] i Franc-Dąbrowska [2011]. Nie bez znaczenia bowiem wydaje się pogląd, że przedsiębiorcy, a w szczególności właściciele przedsiębiorstw rolniczych, preferują wyższe stany środków pieniężnych (a więc tym samym często również wskaźników płynności), kierując się motywem ostrożnościowym utrzymania gotówki [Franc-Dąbrowska 2011]. Spostrzeżenia te są zbieżne z wynikami badań, które prowadzili Opler i współautorzy [1999] (badania te nie dotyczyły przedsiębiorstw rolniczych). Skłonność do zachowawczego utrzymywania wyższych stanów gotówki może być jednak czynnikiem ograniczającym zarówno poziom ryzyka finansowego, jak i jednocześnie rozwój przedsiębiorstwa, a więc wbrew pozorom w dłuższej perspektywie może być niekorzystna.

Badając płynność polskich mikroprzedsiębiorstw, Jaworski [2009a] zastosował standardowe miary płynności, a także odnosił się do klasycznych normatywów tych wskaźników. Czy wobec tego właściwym jest stwierdzenie, że niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa, charakteru jego działalności i branży w jakiej funkcjonuje, standardowe normatywy płynności są właściwe? Czy wobec tego można przyjąć założenie, że miarka odpowiednia dla małego podmiotu jest właściwa również dla dużego, a ta właściwa np. dla przedsiębiorstwa z branży budowlanej odpowiednia dla rolniczego? Odpowiedź na to pytanie jest trudna. Z badań Kiwały wynika bowiem, że ok. 80 przedsiębiorców kierujących małymi przedsiębiorstwami mierzy i ocenia płynność finansową stosując swoje (indywidualne) metody [Kiwała 2010]. Potwierdzenie tych spostrzeżeń można znaleźć w dalszych badaniach Jaworskiego, który twierdzi, że nie należy się sugerować wyłącznie porównaniami wielkości wskaźników z wzorcami. Wiele przedsiębiorstw bowiem, mimo że charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami płynności, postrzeganych było przez kontrahentów rynkowych jako niesolidni partnerzy, z kolei ci cechujący się wskaźnikami na niższym poziomie postrzegani byli jako zdolni do terminowego regulowania zobowiązań bieżących. Ważniejsza natomiast od poziomów wskaźników płynności, jest zmiana ich wartości w czasie [Jaworski 2009b]. Odnosząc się więc do tych wyników badań można stwierdzić, że nie zawsze wskaźniki płynności sprawdzają się w tak szczególnym podmiocie jak małe przedsiębiorstwo. Nie zawsze również spełnienie wymogów wzorcowych w zakresie wskaźników płynności jest gwarantem dobrego wizerunku przedsiębiorstwa na rynku, a także nie zapewnia zdolności do terminowego regulowania zobowiązań bieżących.

Tezę o zmienności i uzależnieniu od specyfiki branżowej poziomu zobowiązań krótkoterminowych (stanowiących podstawowy czynnik wpływający na poziom wskaźników płynności – przyp. JFD) postawiła i pozytywnie zweryfikowała Zawadzka [2009]. Z kolei Zuba [2005] zwróciła uwagę na brak w literaturze zgodności co do wielkości normatywnych wskaźników

płynności, wskazując na specyfikę branż. Podobne spostrzeżenia wynikają z badań Nesteraka i Żmudy [2005], którzy dodatkowo określają, że przedsiębiorstwa z różnych branż charakteryzują się zróżnicowanym poziomem środków obrotowych, a także nierównomiernym zapotrzebowaniem na te środki. Podobnie, odnosząc się do zasobów literatury i wskaźnika płynności gotówkowej, twierdzili Postek i Puchalska, chociaż w dalszej części opracowania dookreślali, że różnice w poziomie wskaźnika płynności I stopnia w badanych przedsiębiorstwach, mogły wynikać nie z ich specyfiki, ale „z ich odmiennej kondycji ekonomicznej”, chociaż idąc dalej, nie zawsze przedsiębiorstwa o niskim poziomie wskaźnika płynności I stopnia były w złej kondycji finansowej, a te o wysokim poziomie tego wskaźnika w dobrej. Ostatecznie więc podsumowali, że specyfika działalności stanowi istotną determinantę poziomu płynności przedsiębiorstwa [Postek, Puchalska 2012]. Podobne spostrzeżenia wynikają z analizy sytuacji w zakresie płynności finansowej spółek zajmujących się handlem detalicznym i hurtowym odzieżą Nesteraka i Żmudy, którzy odnieśli uzyskiwane przez te spółki wskaźniki płynności do wielkości wzorcowych, chociaż zwracali uwagę na cechę charakterystyczną tych podmiotów (specyficzną dla branży) – wysokie stany zapasów [Nesterak, Żmuda 2005]. Jak jednak słusznie zauważa Wasilewska [2011], wielkości normatywne wskaźników mogą stanowić punkt odniesienia w ocenie sytuacji finansowej podmiotów gospodarczych, jednak nie są jedynym punktem odniesienia (Wasilewska przywołuje poglądy Sierpińskiej i Jachny [2004]). Ważnym spostrzeżeniem jest także to, że współcześnie wskaźniki płynności nie dają wystarczającej informacji dla sprawnego zarządzania płynnością w przedsiębiorstwach [Nesterak, Żmuda 2005]. Zgadając się z przedstawionymi wynikami badań, interesująca wydaje się problematyka oceny płynności przedsiębiorstw rolniczych.

Płynność w przedsiębiorstwach rolniczych

Przedsiębiorstwa rolnicze stanowią bez wątpienia grupę podmiotów cechujących się silnym uzależnieniem od biologicznych możliwości wzrostu roślin i zwierząt. W znacznym stopniu więc proces produkcji w branży rolniczej jest zdeterminowany naturalnymi cechami żywych organizmów. Pojawia się zatem zasadna wątpliwość, czy tę grupę przedsiębiorstw należy traktować w sposób standardowy i za punkt odniesienia w ocenie płynności przyjmować wielkości wzorcowe wskaźników, czy też konieczne jest opracowanie i „przyłożenie” innej miary. Z badań Kulawika [1995] wynika, że w przedsiębiorstwach rolniczych (popegeerowskich) wskaźniki płynności bieżącej kształtowały się zasadniczo na poziomach zbliżonych do wzorcowych, poza płynnością przedsiębiorstw administrowanych i spółek Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), natomiast wskaźniki płynności szybkiej były znacznie niższe we wszystkich grupach przedsiębiorstw i kształtowały się w granicach 0,2-0,7 [Kulawik 1995]. Z badań Bieniasz i Gołasia wynika, że w rolnictwie przedsiębiorstwa polskie i w krajach Unii Europejskiej (UE) cechowały się wysokimi wskaźnikami płynności. Zdaniem tych autorów, przyczyną wysokich stanów wskaźników pieniężnych w przedsiębiorstwach polskich oraz krajów UE było mniejsze zaangażowanie kapitałów krótkoterminowych, a nie wyższego poziomu majątku obrotowego [Bieniasz, Gołaś 2006]. W tym miejscu należy więc podkreślić, że „majątek żywy” przedsiębiorstw rolniczych nie był głównym powodem wysokiego stanu wskaźników płynności. Wyróżnikiem takiego stanu był niski poziom zobowiązań krótkoterminowych, szczególnie kredytu kupieckiego.

Bez wątpienia rację ma Kondraszuk [2008], który podkreśla, że produkcja rolnicza ma biologiczny charakter, a prowadzenie działalności w gospodarstwie rolniczym sprowadza się do stwarzania organizmom zwierzęcym i roślinnym dogodnych warunków rozwoju. Pojawia się jednak wątpliwość, czy ta specyfika działalności rolniczej uprawnia do tego, aby przedsiębiorstwa rolnicze mierzyć inną miarą niż w odniesieniu do klasycznych wzorców? Zdaniem Michalskiego [2004], maksymalizacja wartości przedsiębiorstwa uzależniona jest m.in. od dążenia do maksymalizacji oczekiwanych przepływów pieniężnych⁴. Pojawia się więc kolejna wątpliwość,

⁴ Michalski podaje także takie drogi maksymalizacji wartości przedsiębiorstwa, jak: minimalizowanie kosztu kapitału finansującego działalność oraz maksymalizowanie okresu życia przedsiębiorstwa. Są one mniej istotne w kontekście analizowanego w opracowaniu zagadnienia.

czy przedsiębiorcy rolni, którzy prowadzą działalność gospodarczą (rolnicy) kierując swoimi gospodarstwami z ośrodka gospodarczego, którym często jest ich miejsce zamieszkania, aby na pewno kierują się motywem maksymalizowania wartości oczekiwanych przepływów pieniężnych. W tym kontekście wydaje się, że ważniejsze jest nie maksymalizowanie tej wielkości (a przez to i wartości przedsiębiorstwa lub gospodarstwa), ale przede wszystkim zapewnienie bytu rodzinie rolnika. Te spostrzeżenia mają swoje potwierdzenie w badaniach Majewskiego i Ziętarey [1997].

Interesujące wyniki badań dotyczące wskaźnika płynności bieżącej przedsiębiorstw rolniczych zaprezentowali Mańko i współautorzy [2008], którzy podkreślili, że do pełnego efektywnego wykorzystania wskaźników potrzebne są wielkości referencyjne, które byłyby właściwe dla danej branży. Jednocześnie autorzy ci poddali weryfikacji hipotezę badawczą o specyfice wskaźnika płynności bieżącej w zależności od kierunków produkcji i stwierdzili, że większe były różnice w kształtowaniu się wskaźników płynności w gospodarstwach rolniczych w zależności od kraju niż między badanymi typami rolniczymi gospodarstw. Zauważyli oni, że czynnikiem różnicującym poziom wskaźników nie był kierunek produkcji, ale „splot czynników warunkujących prowadzenie działalności gospodarczej” wynikający z systemu finansowego każdego kraju, a jednocześnie uznali, że interpretując wskaźniki płynności gospodarstw rolniczych powinno się uwzględnić ich specyfikę [Mańko i in. 2008].

W badaniach przedsiębiorstw agrobiznesu Bereźnicka [2011] za punkt odniesienia przyjmowała wielkości wzorcowe wskaźników płynności i na tej podstawie oceniała sytuację w zakresie płynności analizowanych spółek. Można więc przyjąć, że uznała za właściwe odniesienie uzyskanych wyników badań do wielkości literaturowych. Podobnie sytuacja kształtowała się w części przedsiębiorstw z tych, które uczestniczyły w *Rankingu 300 najlepszych przedsiębiorstw* [2011]⁵, a których sytuację finansową badała m.in. Franc-Dąbrowska [2010].

Z badań Stachowiaka, dotyczących płynności zakładu prowadzącego gospodarkę rybną przy zachowaniu nienaruszonego ekosystemu, wynika że wskaźniki płynności natychmiastowej były 7-15 krotnie wyższe od wielkości rekomendowanych, a wskaźniki płynności bieżącej 2-2,5 krotnie [Stachowiak 2006]. Jednocześnie autor zwrócił uwagę na to, że wysoki udział środków pieniężnych w sumie bilansowej był szczególną cechą tego obiektu i był skutkiem wysokiej sezonowej sprzedaży oraz niewielkiej wartości środków trwałych [Stachowiak 2006, s. 486]. Można więc w tym miejscu ponownie przywołać teorię preferencji płynności Keynesa oraz spostrzeżenia Czyżkowskiej [2006] i Franc-Dąbrowskiej [2011], a także spostrzeżenia Kulawika i Kagana, płynące z oceny *Rankingu 300...* [2011], że gospodarstwa chroniły gotówkę i tworzyły rezerwy finansowe, co należy uznać za uzasadnione w „trudnych czasach” [Kulawik, Kagan 2013].

Inną specyficzną grupą przedsiębiorstw z obszaru rolnictwa są gospodarstwa sadownicze. Analizując ich sytuację finansową Paszko nie stosował klasycznych wskaźników płynności, ale poddał ocenie przepływy pieniężne [Paszko 2010]. Z kolei badania Pawlonki [2011a] przedsiębiorstw branży mięsnej uwiarydliły wyraźne zróżnicowanie poziomu wskaźników płynności bieżącej badanych podmiotów. Czy zatem był to efekt zróżnicowanej sytuacji finansowej tych przedsiębiorstw, czy raczej przyczyn należy poszukiwać w specyfice jednostek sektora agrobiznesu. W kolejnych badaniach Pawlonka podaje bowiem – jako rekomendowane – wielkości wskaźników charakterystyczne dla literatury przedmiotu [2011b], a w wyniku przeprowadzonych badań stwierdza, że ok. 70% ocenianych podmiotów charakteryzowało się wskaźnikami płynności bieżącej z zakresu 0,7-1,7 [Pawlonka 2011b].

Ważne wątpliwości dotyczące zasadności odniesień wskaźników poszczególnych przedsiębiorstw do wielkości normatywnych podnosi Wasilewska, która zwraca uwagę na to, że normatywy w literaturze funkcjonują od wielu lat, a rzeczywistość gospodarcza uległa znaczącemu przeobrażeniu. Dodatkowo, normatywy nie uwzględniają specyfiki branż, a zatem nie uwzględniają branżowego zróżnicowania relacji finansowych [Wasilewska 2011]. Z badań tej autorki wynika, że w przedsiębiorstwach rolniczych wskaźnik szybki płynności w znacznej grupie przedsiębiorstw

⁵ Dane przedsiębiorstw rolniczych gromadzone przez zespół Guzewicza, a następnie Kulawika w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowym Instytucie Badawczym (IERiGŻ-PIB).

utrzymywał się na wyższym poziomie niż wielkości wzorcowe, jednak poziom mediany utrzymywał się na poziomie zbliżonym do wzorca [Wasilewska 2011]. A zatem, być może medianę należałoby w tym wypadku uznać za miarę dającą dokładniejszą informację niż średnia arytmetyczna i w tej sytuacji odniesienia do wzorców uznać za uzasadnione?

Z kolei Wasilewski i Gałęcka, przywołując badania Kisielewskiej, podkreślają, że specyfika działalności rolniczej wynika z wysokich zapasów produkcji roślinnej, która służy zabezpieczeniu produkcji zwierzęcej, a poziomy wskaźników były zróżnicowane i malejące wraz z wielkością gospodarstwa [Wasilewski, Gałęcka 2010], podobne wnioski płynęły z wcześniejszych badań Wasilewskiego [2004] oraz Mańko i współautorów [2008].

Na spory w kwestii odnoszenia wskaźników płynności przedsiębiorstw rolniczych do wielkości wzorcowych uwagę zwrócili także Zawadzka i współautorzy [2011]. Z badań tego zespołu, prowadzonych na próbie przedsiębiorstw rolniczych wynika, że cechowały się one nadpłynnością finansową – jeśli za punkt odniesienia przyjmując wielkości literaturowe [Zawadzka i in. 2011].

Interesujące spostrzeżenia nasuwają również wyniki najnowszego *Rankingu 300...* [2013]. Wynika z niego, że uznawane za najlepsze przedsiębiorstwa rolnicze w 2011 r. uzyskiwały bardzo zróżnicowane wskaźniki płynności, często po wielokroć przekraczające wielkości wzorcowe, ale były i takie, których wskaźniki płynności kształtowały się w zakresie wzorców.

Na podkreślenie zasługują również wyniki badań Postka i Puchalskiej, z których wynika że istotnymi zmiennymi płynności finansowej I stopnia są czynniki związane z kondycją ekonomiczną przedsiębiorstwa, a zmienne strukturalne odgrywają mniejszą rolę. Postek i Puchalska podkreślili także znaczenie czynników wewnętrznych wynikających z indywidualnych decyzji i strategii przedsiębiorstwa, a także będących wynikiem zdarzeń losowych [Postek, Puchalska 2012]. Jest to bliskie wynikom badań, prowadzonym w perspektywie wieloletniej przez Franc-Dąbrowską [2008a, 2008b, 2011], w której opinii specyfika branży ma znaczenie drugorzędne, ważniejsze są decyzje podejmowane w zakresie zarządzania finansami przedsiębiorstw i umiejętność kierownictwa przedsiębiorstw dostosowania się do wymogów rynku. Niezależnie bowiem od branży, w której przedsiębiorstwo funkcjonuje, musi ono sprostać oczekiwaniom kontrahentów co do rzetelności finansowej, w tym przypadku, wyrażającej się zdolnością do terminowego regulowania zobowiązań bieżących. Nie oznacza to naturalnie, że cechy charakterystyczne poszczególnych branż nie pozostają bez znaczenia dla relacji finansowych w przedsiębiorstwie lub między przedsiębiorstwami. Relacje te są ważne i determinują zwyczaje panujące na rynku między poszczególnymi kontrahentami.

Podsumowanie i wnioski

W wyniku przeprowadzonej analizy literatury przedmiotu – z zakresu oceny płynności finansowej – ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw rolniczych wyłania się taki oto obraz, że nie ma jednoznacznej opinii co do zasadności stosowania wzorcowych wskaźników płynności. Z jednej strony wielu autorów wskazuje na specyficzne cechy branż i konieczność uwzględniania tej specyfiki w badaniach. Z drugiej strony jednak w większości opracowań badacze, jako punkt odniesienia, przyjmują wzorcowe wskaźniki płynności.

W wypadku przedsiębiorstw rolniczych czynnikiem silnie determinującym uzyskiwane wyniki finansowe, są biologiczne możliwości żywych organizmów uczestniczących w procesie produkcji. A zatem, czy należy uznać, że ta cecha jest na tyle szczególną, że wymaga wyjątkowego traktowania w procesie badawczym? Czy przyczyny – jak wskazują wyniki niektórych badań – wyższych wskaźników płynności w przedsiębiorstwach rolniczych należy upatrywać w biologicznych cechach procesu produkcyjnego, czy być może wynika to z podejścia mentalnego przedsiębiorców rolnych i często silnego związku działalności gospodarczej z gospodarstwem domowym? I w końcu, czy specyficzne cechy działalności rolniczej uprawniają do bardziej liberalnego (albo może niekiedy bardziej restrykcyjnego) podejścia w ocenie płynności? Prawdopodobnie te wątpliwości będą nadal pojawiały się w kolejnych opracowaniach. Nie ma jednak żadnych podstaw do tego, aby przedsiębiorczość rolna miała być traktowana w sposób szcze-

gólny tak, aby przedsiębiorcy rolni nie musieli sprostać wymaganiom rynku (kontrahentów). Według autorki, dopóki przedsiębiorcy rolni są w stanie gromadzić środki pieniężne na zakup surowców do produkcji i regulują zobowiązania bieżące terminowo, branżowe zróżnicowanie poziomów wzorcowych wskaźników płynności jest sprawą drugorzędną. Jak bowiem wynika z licznych badań, brak jest zgodności co do poziomu wskaźników płynności, a ich ocena wynika z indywidualnego podejścia. Nie oznacza to jednak, że wskaźniki są zbędne, wręcz przeciwnie, mogą stanowić punkt odniesienia w ocenie płynności.

Literatura

- Bereźnicka J. 2011: *Zadłużenie i płynność finansowa a koszt kapitału*, Zesz. Nauk. SGGW w Warszawie. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 91.
- Bieniasz A., Golaś Z. 2006: *Istota i zróżnicowanie płynności finansowej gospodarstw rolnych*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu – CCCLXXVII (2006).
- Bień W. 2008: *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa.
- Czyżkowska M. 2006: *Cash pooling jako zaawansowana metoda zarządzania zasobami finansowymi*, M. Winiarski (red.), *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*, t. 4.
- Franc-Dąbrowska J. 2008a: *Ocena płynności finansowej przedsiębiorstw rolniczych*, Zag. Ekon. Roln., nr 1.
- Franc-Dąbrowska J. 2008b: *Jak kształtowano płynność szybką i natychmiastową w przedsiębiorstwach rolniczych?* Zesz. Nauk. SGGW, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 64.
- Franc-Dąbrowska J. 2010: *Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych*, Rozprawy Naukowe i Monografie 365, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Franc-Dąbrowska J. 2011: *Pułapka płynności Keynesa a dylematy oceny płynności przedsiębiorstw rolniczych*, Zesz. Nauk. SGGW, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 91.
- Jaworski J. 2009a: *Pomiar i analiza przyczynowa płynności finansowej w polskim mikroprzedsiębiorstwie*, *Przegląd Organizacji*, nr 7-8/2009.
- Jaworski J. 2009b: *Pomiar i preliminowanie zapotrzebowania na gotówkę w małym przedsiębiorstwie*, [W:] B. Bernaś (red.), *Zarządzanie finansami – teoria i praktyka*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 48.
- Kiwala A. 2010: *Zarządzanie środkami pieniężnymi w małych przedsiębiorstwach*, [W:] R. Knosala (red.), *Komputerowo zintegrowane zarządzanie, T. 1*, Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania, Opole.
- Kondraszuk T. 2008: *Specyficzne elementy oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstw rolniczych na przykładzie PFADN1 i MSR2 41 „Rolnictwo”*, Zesz. Nauk. SGGW, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 66.
- Kulawik J. 1995: *Kapitał w rolnictwie*, Studia i Monografie, nr 76, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa.
- Kulawik J., Kagan A. 2013: *Wnioski z Rankingu*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Agencja Nieruchomości Rolnych, Warszawa, www.ierigz.waw.pl/publikacje/poza-seria/1361368486, dostęp 13.03.2013.
- Majewski E., Ziętara W. 1997: *System celów w rolniczych gospodarstwach rodzinnych*, Zag. Ekon. Roln., nr 6.
- Michalski G. 2004: *Definicja i znaczenie krótkoterminowej płynności finansowej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej We Wrocławiu, nr 1042.
- Mańko S., Sobczyński T., Sass R. 2008: *Zmiany poziomu zrównoważenia płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych UE w latach 1989-2005*, Zesz. Nauk. SGGW, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 64.
- Nesterak J., Żmuda J. 2005: *Statyczna a dynamiczna ocena płynności finansowej przedsiębiorstwa*, Zesz. Nauk., Wyższej Szkoły Ekonomii i Informatyki w Krakowie, z. 3, Kraków.
- Opler T., Pinkowitz L., Stulz R., Williamson R. 1999: *The Determinants and Implications of Corporate Cash Holdings*, *Journal of Financial Economics*, 52.
- Paszko D. 2010: *Zróżnicowanie płynności finansowej na przykładzie wybranych gospodarstw sadowniczych*, Zesz. Nauk. Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa Im. Szczepana Pieniążka, t. 18.
- Pawlunka T. 2011a: *Płynność finansowa a wielkość kapitału obrotowego w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej*, Zesz. Nauk. SGGW, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 92.
- Pawlunka T. 2011b: *Płynność finansowa a cykl konwersji gotówki w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej*, *Rocz. Nauk Roln.*, seria G, t. 9, z. 2.

- Postek L., Puchalska K. 2012; *Rola czynników strukturalnych w kształtowaniu się wskaźnika płynności gotówkowej polskiego sektora przedsiębiorstw*, Bank i Kredyt, 43(5).
- Ranking 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2011 r., Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Agencja Nieruchomości Rolnych, Warszawa, www.ierigz.waw.pl/publikacje/poza-seria/1361368486, dostęp 13.03.2013.
- Sierpińska M., Jachna T. 2004: *Ocena przedsiębiorstw według standardów światowych*, PWN, Warszawa.
- Stachowiak M. 2006: *Rentowność i płynność finansowa zakładu prowadzącego gospodarkę rybną przy zachowaniu nienaruszalności ekosystemu w latach 2002–2004*, Zesz. Nauk. Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII, nr 540.
- Wasilewska E. 2011: *Model szybkiego testu płynności finansowej*, Zesz. Nauk. SGGW w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 89.
- Wasilewski M. 2004: *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Rozprawy Naukowe i Monografie, nr 288, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Wasilewski M., Galecka A. 2010: *Płynność finansowa gospodarstw rolniczych położonych w województwie lubelskim*, Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 82.
- Zawadzka D. 2009: *Znaczenie zobowiązań krótkoterminowych w finansowaniu przedsiębiorstw w Polsce – analiza porównawcza według sekcji PKD*, Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 76.
- Zawadzka D., Ardan R., Szafraniec-Siluta E. 2011: *Płynność finansowa a rentowność przedsiębiorstw rolnych w Polsce – ujęcie modelowe*, Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 88.
- Zuba M. 2009: *Związek rentowności i płynności finansowej przedsiębiorstwa*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, seria Ekonomia, nr 1(1/2009).
- www.biznes.pwn.pl/haslo/3963283/przedsiębiorstwo-rolne.html, dostęp 09.03.2013 r.
- www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-1619.htm, dostęp 14.03.2013 r.

Summary

The paper presents the results of research of literature on liquidity ratios, with particular emphasis on agricultural enterprises. It was found that standard liquidity ratios may serve as a benchmark in assessing liquidity. Their values are, however, of secondary importance, a fundamental requirement for any business is flexibility in purchases of raw materials for the production of timely payment of current liabilities.

Adres do korespondencji
dr hab. Justyna Franc-Dąbrowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166
e-mail: justyna_franc_dabrowska@sggw.pl